

Nowość w tej dziedzinie polega na dowartościowaniu osoby, jako pełnoprawnego członka Kościoła, na przemianie wewnętrznej i równoprawnieniu w dziedzinie duchowej. Odtąd kobietom należy się „cześć, jako tym, które wraz z mężami są dziedzicami łaski” (1 P 3, 7). Św. Paweł, jedyny w całym Piśmie św., rozwija naukę o dziewicach, troszczących się o sprawy Pana, świętych duchem i ciałem (1 Kor 7, 25—34), których stan, w zupełnym przeciwieństwie do autorów ST, uważa za szczęśliwszy od małżeńskiego (1 Kor 7, 40).

Długa droga, prowadząca od poligamii do absolutnej monogamii, od rozwodów do nierozzerwalności małżeństwa, od uznawania za jedyną wartość kobiety macierzyństwa fizycznego do docenienia dziewictwa i wdowieństwa poświęconego Bogu, jest dziełem postępu Objawienia. Należy tu podziwiać działanie Boże, które przeniknęło skorupę ludzkiej niewiedzy, namiętności i wypaczeń, by ukazać obraz Boży w tych, które były ongiś „niemocne i wzgardzone” (1 Kor 1, 27n) i aby dzięki temu zajaśniała tym wyraźnie „moc Boża” (2 Kor 12, 9).

Kraków

S. EMILIA EHRlich, OSU

O Franciszek Malaczyński, OSB

NURT LITURGICZNY W ADHORTACJI PAPIEŻA PAWŁA VI O KULCIE N. MARYI PANNY

Reforma liturgii Kościoła łacińskiego postanowiona przez Drugi Sobór Watykański i przeprowadzona staraniem Stolicy świętej nie u wszystkich znalazła zrozumienie. Stawiano jej szereg zarzutów, a między innymi zarzucano zubożenie kultu N. Maryi Panny. Pojawiły się różne druki o charakterze pamfletów¹ lub o charakterze pseudonaukowym,² które często miały się z prawdą, lecz siały niepokój. Dlatego Paweł VI uznał za wskazane w osobnym dokumencie wytyczyć drogi rozwoju kultu N. Maryi Panny.

Refleksję nad kultem N. Maryi Panny papież Paweł VI rozpoczyna od liturgii, która zawiera bogatą doktrynę, odznacza się wielką skutecznością duszpasterską i jest wzorem dla innych form kultu.³ Kult, N.M.P. włączony jest w nurt kultu chrześcijańskiego, który od Chrystusa bierze początek, w Chrystusie znajduje pełny wyraz oraz

¹) I. Calabuig, *La portata liturgica della Esortazione Apostolica „Marialis Cultus”*, w „Notitiae” 10 (1974) 201

²) G. Morreale, *Il culto Mariano nel nuovo calendario*, Caltanissetta 1971

³) Paweł VI, *Adhortacja Apostolska „Marialis cultus”* (=MC) nr 1

przez Chrystusa w Duchu Świętym prowadzi do Ojca. Pobożność Kościoła z jakąś wewnętrzną koniecznością głosi Boży plan zbawienia. Liturgia za pośrednictwem świętych znaków uobecnia w każdym czasie zdarzenia zbawienia, które chociaż są niepowtarzalne w swoich okolicznościach historycznych, powtarzają się *in misterio* w obrzędach liturgii. Liturgia przypomina etapy zbawczego planu Boga, uobecnia je i czyni ludzi uczestnikami łask, które z nimi się łączą. W ten sposób liturgia urzeczywistnia w dalszym ciągu dzieło zbawienia ludzi.

Maryja zajmuje szczególne miejsce w dziejach zbawienia, spełnia wyjątkowe i jedyne powołanie, dlatego przysługuje jej wyjątkowy kult. Chrześciznianie nie tworzą podstaw kultu M. Bożej. Ich zadaniem jest rozważać dzieje zbawienia i rolę, jaką w nich spełnia Maryja. Głębsze zrozumienie tych dziejów zbawienia prowadzi do głębszego zrozumienia roli Maryi w naszym zbawieniu. Stwierdza to Paweł VI słowami:

„Dzisiejszy Kościół rozważając tajemnicę Chrystusa i swojej własnej natury, zarówno u źródła tej pierwszej, jak też u szczytu tej drugiej, odnajduje tę samą Niewiastę, to jest Najświętszą Dziewicę Maryję, która jest Matką Chrystusa i Matką Kościoła. Tak więc z lepszego poznania zadania powierzonego Maryi zrodziła się okazująca Jej radosna cześć i związane z adoracją uwielbienie zamysłu Boga, który chce, by podobnie jak w każdej domowej wspólnotcie i w Jego rodzinie, jaką jest Kościół, była obecna Niewiasta, która w ukryciu i powodowana wolą służenia czuwałaby nad nią, oraz łaskawie strzegła jej kroków, dopóki nie nadejdzie chwalebny dzień Pański”.⁵

KULT MARYI W ROKU KOŚCIELNYM

Przed odnową głównych ksiąg liturgii rzymskiej dokonano reformy kalendarza. Przy dokonywaniu tej reformy starano się podkreślić centralną rolę Chrystusa i lepiej rozłożyć na różne okresy roku wspomnienie Jego zbawczego dzieła. Wspomnienie Matki Bożej zostało włączone w roczny cykl tajemnic Chrystusa w bardziej organiczny sposób i w ścisłym powiązaniu z tymi tajemnicami.

Związek tajemnic Chrystusa i Maryi występuje szczególnie jasno w okresach związanych z tajemnicą wcielenia. Teksty adwentowe z natury rzeczy często wspominają Matkę oczekiwanego Mesjasza.

W dniu 8 grudnia czci się równocześnie Niepokalane Poczęcie N. Maryi Panny, które było głównym przygotowaniem na przyjście Chrystusa, oraz zapoczątkowanie Kościoła wolnego od skazy i zmar-

⁴) KK nr 66

⁵) MC Wstęp

szczki. Wyraża to prefacja przewidziana na ten dzień w nowym mszale: „Boże, Ty zachowałeś Najświętszą Maryję Pannę od zmychu grzechu pierwotnego i napełniłeś ją łaską, aby przygotować godną Matkę Twojemu Synowi. Ona jest wzorem i początkiem Kościoła, który jest przepiękną i wolną od skazy Oblubienicą Chrystusa.”⁶

W dniu od 17 do 24 grudnia Kościół szczegółowo wspomina i rozważa zdarzenia bezpośrednio poprzedzające Narodzenie Pańskie. Idzie w ślad za Maryją z Nazaretu do Ain-Karim, z powrotem do Nazaretu i wreszcie do Betlejem. Kolekty tych dni to perły euchologii maryjnej:

„Boże, Stwórco i Odkupicielu człowieka, z Twojej woli Odwieczne Słowo przyjęło ciało w łonie Maryi Dziewicy, przyjmij łaskawie nasze prośby, aby Twój Syn, który stał się człowiekiem, dał nam udział w swoim Boskim życiu.”⁷

„Boże, przez narodzenie się Twojego Syna z Najświętszej Dziewicy Maryi zajaśniała przed całym światem Twoja potęga, spraw, abyśmy z żywą wiarą i szczerą miłością obchodzili wielką tajemnicę Wcielenia.”⁸

„Ojciec niebieski, za zwiastowaniem anielskim Niepokalana Dziewica przyjęła Twoje Odwieczne Słowo i przeniknięta światłem Ducha Świętego stała się świątynią Bożą, prosimy Cię, spraw, abyśmy za Jej przykładem pokornie wypełniali Twoją wolę”.⁹

W nowym mszale 4 niedziela adwentu ma charakter wyraźnie maryjny. Modlitwy tej niedzieli, antyfony na komunię i prefacja wspominają Matkę Najświętszą, dwie lektury mszalne do Niej się odnoszą. 4 niedziela adwentu bezpośrednio poprzedzająca święto Narodzenia Pańskiego cieszy się zwykle dużą frekwencją wiernych. Cały lud wierny otrzymuje w tym dniu intensywną katechezę o Matce Bożej. Jest to fakt o wielkim znaczeniu duszpasterskim.

Swoje uwagi o liturgii adwentu, Paweł VI zamyka następującym oświadczeniem.

„Chcemy zwrócić uwagę na to, że w liturgii adwentu połączenie oczekiwania mesjańskiego i oczekiwania chwalebego przyjścia Chrystusa z pełnym podziwu wspomnieniem Matki, dostarcza wzoru wspianej równowagi w oddawaniu czci. Może to być uważane za normę, celem powstrzymania wszelkiej dążności do oddzielenia, jak to ma miejsce w pewnych formach pobożności ludowej, nabożeństwa do Bożej Rodzicielki Maryi od centrum, ku któremu koniecznie trzeba je skierować, mianowicie do Chrystusa. To również sprawia, że ten czas może być uznany za szczególnie stosowny do oddawania w należyty sposób czci Bożej Rodzicielce. To nastawienie i wskazanie cał-

⁶) *Missale Romanum*, Editia typica 1970, (=MR) In Conceptione Immaculata B.M.V., Prefatio, s. 654

⁷) MR, Die 17 decembris, s. 142

⁸) MR, Die 19 decembris, s. 144

⁹) MR, Die 20 decembris, s. 145

kowiec potwierdzamy życząc sobie, by wszędzie je przyjęto i stosowano do nich.”¹⁰

Okres Narodzenia Pańskiego siłą rzeczy nasuwa ciągle wspomnienia o Matce Bożej. W specjalny sposób Kościół rzymski oddaje cześć świętej Bożej Rodzicielce dnia 1 stycznia w oktawę Narodzenia Pańskiego. Ponieważ jest to święto obowiązujące i początek roku cywilnego, wszyscy chrześcijanie mają okazję, aby uprzytomnić sobie i uczcić godność Matki Zbawiciela.

Święto ofiarowania Pana Jezusa i uroczystość Zwiastowania Pańskiego, jakkolwiek przywrócono im tradycyjne nazwy, są równocześnie świętami Jezusa i Maryi, którą często wspomina się w tekstach liturgicznych tych dni. Nowa prefacja na Zwiastowanie podkreśla aktywną rolę Maryi w tajemnicy Wcielenia.

15 sierpnia, w święto Wniebowzięcia N. Maryi Panny, Kościół wspomina wspaniałe upodobnienie się Maryi do Chrystusa Zmartwychwstałego, przez uwielbienie niepokalanej duszy i dziewiczego ciała. Uroczystość Wniebowzięcia N.M.P. ma swoje dopełnienie w obchodzoną w osiem dni później wspomnieniu N. Maryi Panny Królowej.

Jeszcze dwa inne święta N.M.P. łączą się ściśle ze świętami Chrystusa. Bezpośrednio po święcie Podwyższenia Krzyża Świętego obchodzi się wspomnienie Matki Bożej Bolesnej, a po święcie N. Serca P. Jezusa święto Niepokalanego Serca Maryi.

Ważne momenty dziejów zbawienia upamiętniają święta: Narodzenia N.M.P., Nawiedzenie N.M.P. i Maryi, Matki Kościoła, który otrzymał Ducha Świętego.

Chociaż Wspomnienie ofiarowania N.M.P. nie ma podstaw biblijnych, przypomina zasadnicze nastawienie duszy N.M.P. jej gotowość do ofiary. Ponadto obchodzi się szereg mniejszych świąt i Wspomnienie N.M.P. w soboty wolne od innych wspomnień.

Warto podkreślić, że do ogłoszenia nowego kalendarza katolik, który chodził do kościoła tylko w niedziele i święta nakazane, brał udział tylko w dwu obchodach na cześć Maryi: Niepokalane Poczęcie i Wniebowzięcie. Obecnie ten sam katolik uczestniczy w czterech uroczystych obchodach na cześć N.M.P. 8. XII. Niepokalane Poczęcie, 4 Niedziela Adwentu, 1. I. Świętej Bożej Rodzicielki i 15. VIII. Wniebowzięcie N.M.P.¹¹ Jeżeli chodzi o treść modlitw przeznaczonych na święta N.M.P. w nowym mszale, to łatwo stwierdzić, że są one teologicznie bogatsze. Oprócz tematów tradycyjnych wprowadzono nowe, zgodne z rozwojem współczesnej teologii. Liczne są wspomnienia o związku między Maryją i Kościołem. W dawnym mszale nigdy się nie mówiło o duchowym macierzyństwie Maryi. Obecnie mówi się

¹⁰) MC, nr 4

¹¹) Por. G. Pasqualetti, *La riforma liturgica è „antimariana”?*, w *Notitiae* 8 (1972) s. 41—50

o tym często: np. „Boże, który Rodzicielkę Twojego Syna ustanowiłeś naszą Matką i Królową”¹², „Maryję stojącą obok krzyża Jezusa dałeś nam jako najlepszą Matkę.”¹³ Odnowiona liturgia bardzo często zwraca uwagę na związek Maryi z Kościołem.

Kiedy zaś święta liturgia zwraca oczy ku Kościołowi, czy to pierwotnemu czy też czasów dzisiejszych, jakby z zasady odnajduje samą Maryję: wtedy mianowicie, gdy przebywając razem z Apostołami, trwała na modlitwie, gdy także teraz jest obecna i działa, zaś Kościół chce z Nią wspólnie przeżywać tajemnicę Chrystusa: „...daj swemu Kościołowi, by stawszy się z Nią (Maryją) uczestnikiem Chrystusowego cierpienia, zasłużył na udział w Jego zmartwychwstaniu”. Odkrywa Ją także, gdy śpiewa hymny pochwalne. Kościół wraz z Nią chce wielbić Boga: „...byśmy z Nią (Maryją) zawsze mogli Cię sławić”. Ponieważ liturgia jest kultem, który domaga się konsekwentnego postępowania w życiu, nakłania nas ona usilnie, by przekształcić cześć dla Najświętszej Dziewicy w mocną i współczującą miłość Kościoła, jak to wspaniale wyraża modlitwa na Komunię z dnia 15 września: „... abyśmy wspominając współcierpienie N.M.P., dopełnili w sobie dla Kościoła to, czego brakuje cierpieniom Chrystusa”.¹⁴

Warto wspomnieć o wielkim wzbogaceniu lekcjonarza mszalnego na święta N.M.P. Weszło do niego 19 lektur ze Starego Testamentu, 10 z pism apostoelskich, 20 psalmów responsoryjnych, 17 perykop ewangelicznych.

Podobnie bardzo wzbogacony został zasób czytań w Liturgii Godzin. Przybyły liczne hymny i antyfony. Trzeba pamiętać, że postać N. Maryi Panny wspomina się nie tylko w jej święta. W bardzo wielu okolicznościach życia chrześcijańskiego stawia się Ją wiernym jako wzór i wzywa się jej wstawiennictwa. Kończąc przegląd odnowionych ksiąg liturgicznych Ojciec Święty mógł napisać: „Ten zatem przegląd ksiąg liturgicznych niedawno odnowionych skłania nas do stwierdzenia z radosną ufnością, iż przez soborową odnowę z zachowaniem właściwej perspektywy, jak tego pragnął tzw. ruch liturgiczny, spojrzano na Maryję Dziewicę w pełni tajemnicy Chrystusa i zgodnie z tradycją uznano owo szczególne miejsce, jakie w kulcie chrześcijańskim przypada Tej, która jest Świętą Bożą Rodzicielką i dostojną Towarzyszką Odkupienia.”¹⁵

Następnie papież wskazuje Maryję jako wzór pobożności Kościoła, tj. tej wewnętrznej postawy, z jaką Kościół i poszczególny katolik powinni łączyć się z Chrystusem i oddawać cześć Bogu.

„Idąc za soborową nauką o Maryi i Kościele, chcemy rozważyć szczególnie aspekt związków zachodzących pomiędzy Maryją a liturgią, to znaczy, w jaki sposób Maryja stała się wzorem ducha poboż-

¹²) MR, B. Mariae Virginis Reginae, Collecta s. 600

¹³) MR, B. Mariae Virginis Perdolentis, Super oblata, s. 611

¹⁴) MC nr 11

¹⁵) MC nr 15

ności, w którym Kościół zarówno czci jak i przeżywając, wyraża Boskie tajemnice. To, że Maryja Dziewica może być wzorem w tej dziedzinie, wynika stąd, że Kościół uważa Ją za najznakomitszy wzór i świadectwo wiary, miłości i doskonałego zjednoczenia z Chrystusem, to znaczy tej wewnętrznej postawy, z jaką Kościół, umiłowana oblubienica, mocno złączona ze swym Panem, wzywa Go i przez Niego oddaje cześć Ojcu Przedwiecznemu¹⁶.

Maryja jest Dziewicą słuchającą słowa Bożego i przechowującą je w sercu. Za Jej przykładem Kościół w liturgii słucha słowa Bożego, przyjmuje je oraz głosi.

Maryja jest Dziewicą modlącą się. Za jej przykładem Kościół w swojej liturgii wielbi Boga i wstawia się za cały świat.

Maryja jest Dziewicą rodzącą Chrystusa, który począł się z Ducha Świętego. Kościół przedłuża dziewicze macierzyństwo Maryi w sakramencie chrztu. Nowe księgi liturgiczne zwracają uwagę, że Kościół, a zatem wszyscy wierni, są odpowiedzialni za przygotowanie do chrztu i wychowanie w wierze ochrzczonych.

Maryja jest Dziewicą ofiarującą Chrystusa. W dniu ofiarowania w świątyni posłyszała zapowiedź cierpień Chrystusa i własnych. Zapowiedź ta spełniła się wtedy, gdy stała pod krzyżem swojego Syna. Maryja stała się w ten sposób wzorem chrześcijan, którzy uczestniczą w ofierze Chrystusa przez posłuszeństwo woli Bożej i przyjęcie krzyża. Dlatego Kościół wspomina Ją w każdej modlitwie eucharystycznej, to jest w szczytowym momencie swojego kultu.

Wypada wspomnieć, że Kościół odwołuje się do wstawiennictwa Maryi także przy udzielaniu innych sakramentów i sakramentaliów, Np. małżonkom wskazuje Ją jako wzór żony i matki, składającym śluby zakonne jako wzór dziewiczego oddania się Bogu.

Kończąc rozważania ściśle liturgicznych form kultu N.M.P., papież zwraca jeszcze raz uwagę na związki Kościoła z Maryją: „Chodzi przede wszystkim o to, byśmy zauważyli, iż Kościół liczne swe powiązania z Maryją w różny sposób, i to skutecznie, wyraził w formach kultu: mianowicie w głębokiej czci, gdy patrzy na niezwykle godność Dziewicy, mocą Ducha Świętego przemienioną w godność Matki, w płomiennej miłości, gdy rozważa duchowe macierzyństwo Maryi, którym obejmuje Ona wszystkie członki Ciała Mistycznego; w pełnym ufności błaganiu, gdy doświadcza wstawiennictwa swej Orędowniczki i Wspomożycielki; w służbie miłości, gdy zastanawia się nad pokorną Służebnicą przyobleczoną w godność Królowej miłosierdzia i Matki łaski; w czynnym naśladowaniu, gdy spogląda na świętość i cnoty Maryi pełnej łaski; w zdumieniu połączonym ze wzruszeniem ducha, gdy „jakby w przezręczym obrazie z radością ogląda to, czym cały pragnie i spodziewa się być”; wreszcie w gorliwe dążenie, gdy w Towarzystwie Odkupienia już w pełni uczestniczą-

¹⁶⁾ MC nr 16

cej w owocach tajemnicy paschalnej dostrzega prorocze spełnienie swego przyszłego losu aż do owego dnia, w którym bez żadnej zmarzszki czy skazy (por. Ef 5, 27) stanie się jako oblubienica przystrojona dla swego męża, Jezusa Chrystusa" (por. Obj 21, 2).¹⁷

Przechodząc do omówienia pozaliturgicznych form kultu N.M.P. Paweł VI przypomina, że nabożeństwa mają być zharmonizowane z rokiem liturgicznym i że mają do liturgii prowadzić. Przestrzega również przed łączeniem w jednej akcji nabożeństw i czynności liturgicznych. Gdy tworzy się takie „hybrydy”, liturgia staje się okazją do odprawiania nabożeństw ludowych, a przestaje stanowić szczytowy moment spotkania wspólnoty chrześcijańskiej.

Papież szczegółowo omawia i zaleca dwie praktyki: *Anioł Pański* i różaniec. Modlitwa *Anioł Pański* wspomina dwie najważniejsze tajemnice naszego Odkupienia: Wcielenie i tajemnicę paschalną. Różaniec to rok kościelny w miniaturze. W różańcu rozważamy tajemnice życia Chrystusa i Maryi, aby z nich czerpać światło dla naszego życia. Papież popiera łączenie różańca z czytaniem słowa Bożego i homilią. Przy wspólnym odmawianiu bardzo dobrym sposobem jest poprzedzanie tajemnic rozważaniem dostosowanym do potrzeb zgromadzonych, lub zwrotkami odpowiedniej pieśni.

Papież nie wspomina o Godzinkach N.M.P., które nie rozpowszechniły się w krajach romańskich. U nas są znane. Należałoby jednak zastosować do nich zasady przyjęte przy odprawianiu *Liturgii Godzin* i rozłożyć śpiewanie Godzinek na odpowiednie pory dnia. Np. przed prymarią odśpiewać Jutrznę i Prymę, przed innymi Mszami dalsze małe godziny, a przed Nieszporami lub Mszą wieczorną odśpiewać Nieszpory i Kompletę z Godzinek N.M.P. W ten sposób każda grupa wiernych miałaby kontakt z Godzinkami i nikt nie byłby przynaglony do dłuższego pobytu w kościele poza Mszą świętą.

Przegląd wskazań papieża odnoszących się do kultu N.M.P. zamknijmy jego słowami: „Kult oddawany obecnie przez Kościół powszechny Najśw. Bożej rodzicielce przedłuża oraz nieustannie powiększa tę część, jaką w każdym czasie okazywał Jej Kościół, bardzo starannie badając prawdę i zawsze troszcząc się o godność form. Z niezmiennego źródła tradycji, która przecież jest żywa dzięki nieustannej obecności Ducha Świętego i dzięki ustawicznemu słuchaniu Bożych słów, Kościół dzisiejszy czerpie zasady i motywy oraz bodźce do pielęgnowania kultu, jaki oddaje Najśw. Dziewicy. Liturgia, uzyskując zatwierdzenie i umocnienie ze strony Urzędu Nauczycielskiego, pozostaje najwznioślejszym świadectwem, a także najtrwalszym pomnikiem tej żywej tradycji.”¹⁸

¹⁷⁾ MC nr 22

¹⁸⁾ MC nr 15